

D/2025/45/183 – ISBN 978 90 209 7717 2 – NUR 600, 624

Vormgeving omslag en binnenwerk: Gert Degrande | De Witlofcompagnie

© Marc Buelens & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2019.

Uitgeverij LannooCampus maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediodivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.

Niets van deze uitgave mag vervaelvoudigd worden en/of
openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie,
microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus
Vaartkom 41 bus 01.02
3000 Leuven
België
www.lannoocampus.com

Postbus 23202
1100 DS Amsterdam
Nederland

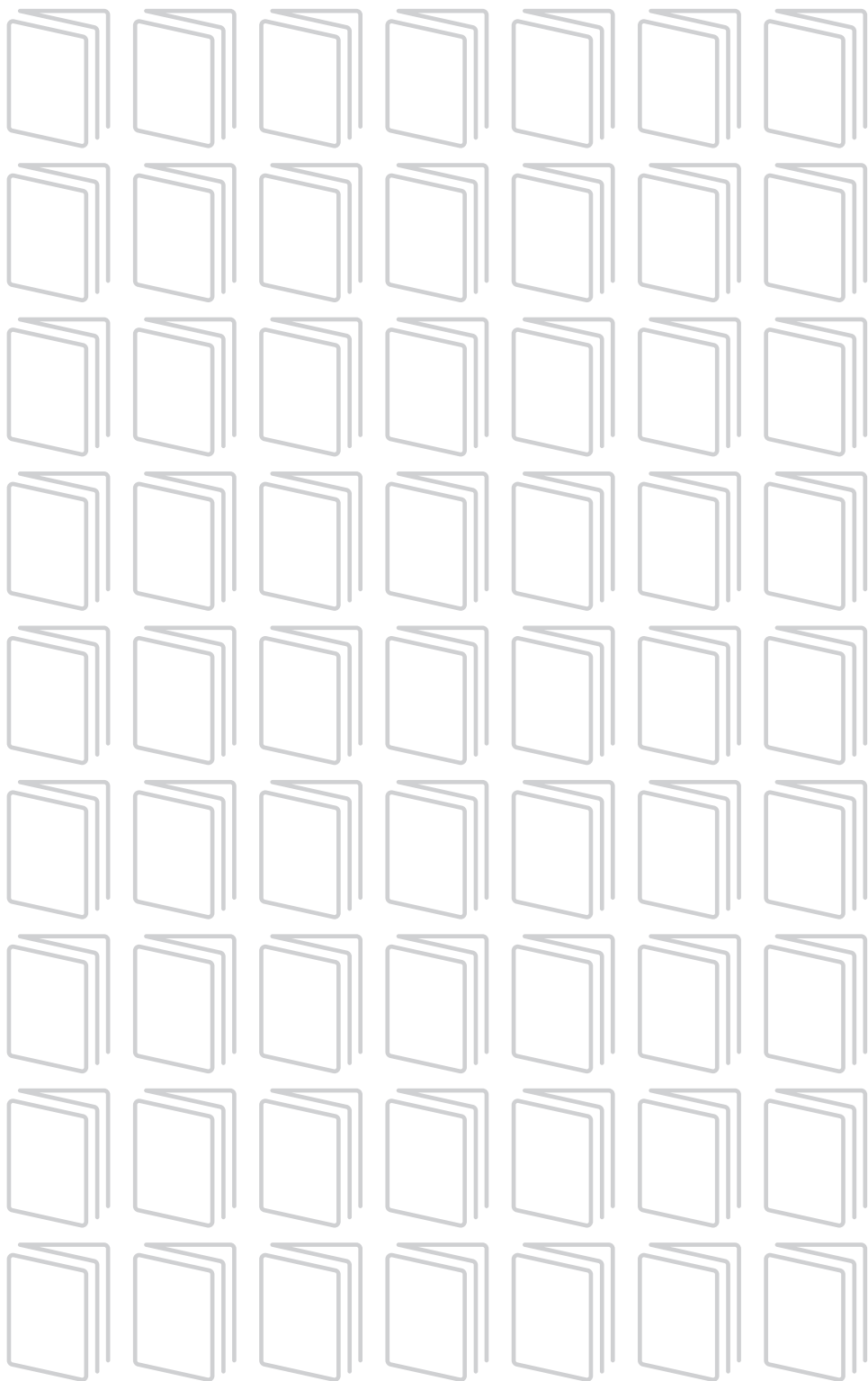

MARC BUELENS

**SLIMME
NON-FICTIE
SCHRIJVEN**

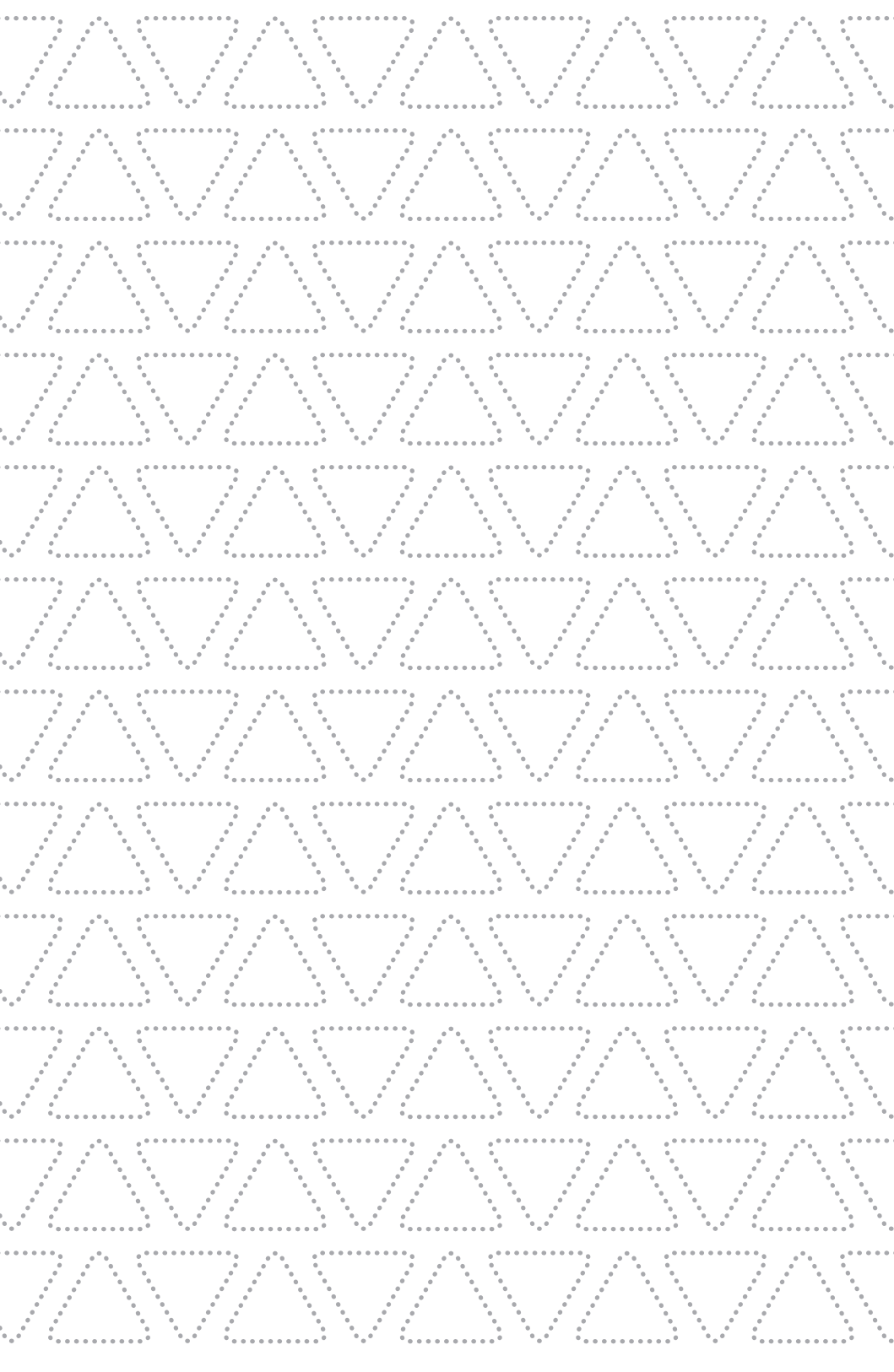
VAN DROOM TOT BOEK

Lannoo
Campus

INHOUD

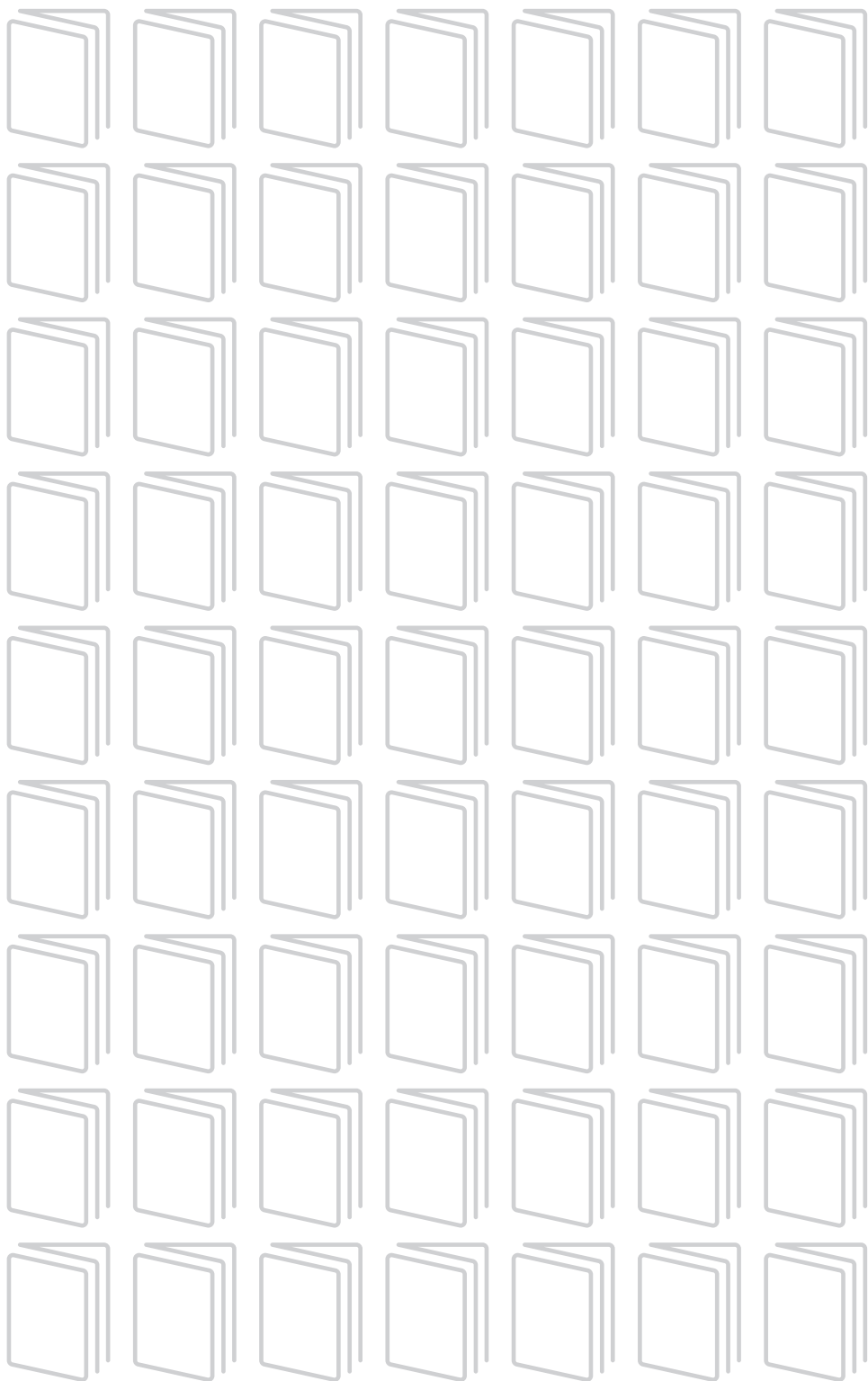
1	Waarom dit boek?	7
2	Slimme non-fictie schrijft niet zichzelf	17
3	Het draait om een driehoek	33
4	Hoe begin je eraan?	61
5	Heb je een plan?	81
6	De auteur als aanwezige verteller	97
7	Wat is lezersgericht schrijven?	115
8	Houd het fris	129
9	Schrijf zo verhalend mogelijk	147
10	Je kent toch je vak?	167
11	Structuur als ruggengraat	183
12	Geen compromissen rond helderheid	197
13	Geef je redacteur geen nodeloos werk	213
14	Je uitgever, een moeilijke vriend, een boeiende vijand	229
	Tot slot	245
	Dankwoord	247
	Wil je je verder bekwamen?	250
	Checklist: Hoe schrijf ik een slim non-fictieboek?	252
	Noten	255
	Referenties	265

1

WAAROM
DIT BOEK?

Het is allemaal de schuld van Renate Dorrestein.

Na zestien non-fictieboeken en zo'n vijftienhonderd columns schreef ik samen met mijn schoonbroer een eerste thriller. Wij bezorgden het manuscript aan een uitgeverij die zijn eerste stappen zette buiten de non-fictie. Na twee maanden vertelde de adjunct-uitgeefster mij op een terrasje dat ik het manuscript opnieuw mocht aanbieden zodra ik had leren schrijven. Ze suggereerde dat ik zou beginnen met een boek van Sol Stein te bestuderen: *Stein on Writing*. Ze was aangenaam verrast dat ik op die suggestie enthousiast reageerde. Dat was ze blijkbaar niet gewoon. Vele literaire auteurs zijn kennelijk verontwaardigd als je ze suggereert een non-fictieboek over hun vak te lezen. Ik hou van non-fictieboeken, waarom zou ik er dan niet eentje lezen over het vak dat ik me trachtte eigen te maken? Ik bestudeerde twee kanjers van Sol Stein met een torenhoog enthousiasme en ik leerde bijvoorbeeld dat echte schrijvers weinig bijvoeglijke naamwoorden gebruiken. Schrap dus gerust 'torenhoog' in de vorige zin. Boeken over het schrijven van romans waren maandenlang mijn lievelingsliteratuur. De overgang van non-fictie naar fictie was boeiend én frustrerend. Fictie liet zich vijfmaal moeilijker schrijven dan non-fictie.

JE MAAKT WAT MEE ALS SCHRIJVER VAN NON-FICTIEBOEKEN

Met mijn non-fictieboeken over management en leiderschap, over psychologie of over zelfzorg vond ik altijd een enthousiaste uitgever. Ik werkte mee aan een boek met een informatief reisverhaal over West-China. Ervaren journalist Dirk Tieleman aanvaardde mij naast zich als een soort 'Kuifje in China'. Van hem leerde ik als een journalist naar een onderwerp te kijken. Samen met mijn vrouw had ik vele jaren eerder een eerste bestseller geschreven. Met de royalty's van de 20.000 verkochte exemplaren deden we samen uitgebreid aan 'zelfzorg'. De opvolger van onze bestseller heb ik daarentegen uit de ramsj moeten redden. Zo zie je maar ...

Een van mijn boeken werd jarenlang gebruikt voor examens bij de overheid. In een totaal ander boek trachtte ik fictie en non-fictie te mengen, iets dat ik nu alle beginners absoluut zou afraden. De uitgever had gelukkig niet te veel exemplaren laten drukken. Weer een ander boek werd door het Nederlands maandblad *Intermediair* vakkundig de grond in geboord, zeggende dat er 'echt niets nieuws' in stond. Datzelfde boek werd in zijn vakgebied door de *Volkskrant* uitgeroepen tot een van de vijf belangrijkste boeken van het jaar. Ooit was ik finalist voor het Boek van het jaar. Bij de bekendmaking van de winnaar in Utrecht vond de juryvoorzitter het zijn taak om de vijf finalisten publiekelijk te schofferen. De prijs werd wegens het bedroevend lage niveau niet uitgereikt, zo deelde de voorzitter mee. Niemand van de finalisten had iets te vertellen, niemand kon schrijven en ... het waren zo'n dunne boekjes. Het publiek liet een stil boegeroep horen. Er kwamen twee boeken in aanmerking voor de publieksprijs, waaronder het mijne. Ik verloor. Bij de

borrel vertelde de winnaar mij dat hij tijdens de scheldpartij van de juryvoorzitter tegen zijn echtgenote, net als ik overigens, had gezegd: 'Zijn we hier weg?'

UITGEVERS: SOMS DENK JE MEE TE SPELEN IN DE MUPPET SHOW

Minstens tienmaal ben ik lid geweest van een jury om het beste boek te kiezen in mijn vakgebied. Soms waren er vijftien finalisten en dan was niet alle lectuur even aangenaam. Zo lees je parreltjes, maar ook boeken waar je vraagtekens bij zet (Waarom is dit boek ooit uitgegeven? Waarom hebben de uitgevers* niet ingegrepen?).

Speciaal voor dit boek heb ik het even nageteld. Ik heb samengewerkt met veertien uitgevers van acht verschillende uitgeverijen uit vier verschillende landen. Ik had het voorrecht samen te werken met de Amerikaanse uitgeefster van mijn groot idool, de Canadees Henry Mintzberg, een man die een groot synthesevermogen koppelt aan een glasheldere stijl en een uitgesproken didactisch talent. Toen ik me verheugde om zoveel van haar te leren, werd haar uitgeverij opgeslorpt en verdween ze van het toneel. Haar twee Britse opvolgers waren klonen van Statler en Waldorf uit de Muppet Show. Zij werkten met één blik op hun pensioen en met een andere, zeer denigrerende blik op die voor hen onbekende Vlaamse auteur. Ik heb toen alle middelen ge-

IK, NIELS JANSSENS – UITGEVER
VAN DIT BOEK – BELOOF TIJDIG
IN TE GRIJPEN. DAT MAG JE BEST
LETTERLIJK NEMEN. JE LEEST ME
HIER, IN DE MARGE.

hanteerd uit de rubriek 'Hoe overtuig ik mensen die niet overtuigd willen worden' en was trots dat de heren alleen nog naar hun pensioen uitkeken en mij lieten begaan. Toen ik werd uitgenodigd in Londen om de verkooptploeg te brieven en aan een spervuur van uitdagende vragen werd onderworpen door niet minder dan acht verkopers, besepte ik pas ten volle dat ik plots in een hogere afdeling speelde.

WAT JE LEERT DOOR LEESVERSLAGEN TE SCHRIJVEN

Schrijvers hebben soms vreemde hersenkronkels. Ik pleit schuldig. Zelf ben ik verslaafd aan het maken van leesverslagen. Zowat alles moet wijken als ik een nieuw manuscript in handen krijg. Zeker vijftig manuscripten over de meest uiteenlopende onderwerpen heb ik meedogenloos (als het anoniem voor een uitgever was), en respectvol (als het voor een auteur zelf was) beoordeeld. Af en toe werd ik zelfs voor mijn kritiek bedankt in een voorwoord van een gepubliceerd boek, toen na mijn toestemming mijn anonimiteit werd opgeheven. De schrijver had veel geleerd van mijn hakken en houwen. Ik heb schrijvers eindeloos opnieuw laten beginnen, ze maakten van een goed boek een steengoed boek, ze verwerkten alle suggesties op hun manier. Ik heb schrijvers ontmoet die mij trachtten te overtuigen van mijn groot ongelijk, ook al merkte ik op: 'Je bent niet de eerste die over dat onderwerp een boek schrijft. Ken je die andere boeken? Nee?' De stoute bijgedachte (Hoe kun je nu een gezaghebbend boek schrijven als je niet eens de belangrijkste werken uit je vakgebied kent?) hield ik dan voor me. Ik heb manuscripten gelezen waar vijftien potentiële valkuilen in schuilden die de auteur alle vijftien behendig ontweek. Ik heb manus-

cripten gelezen waar ik steil van achterover sloeg. Hoe kun je nu zo'n boeiend basisidee zo deskundig de nek omwringen? Ik heb vooral oersaai manuscripten gelezen en zo kreeg ik soms voor beginnende auteurs de diepste bewondering, maar soms ook het grootste medelijden.

DANK JE, RENATE

Mijn bibliotheek telt nu meer dan vijftig boeken over het schrijven. Zo ontdekte ik het boek van Renate Dorrestein *Het geheim van de schrijver*. Ik scoor elk boek dat ik lees en houd een kort commentaar bij. Ik gaf dit boek een negen en schreef: 'Wat een zeggingskracht, hoe boeiend.' Met die negen deelt het boek het topstatuut met slechts drie andere boeken, namelijk *Geheimen kamers* van Jeroen Brouwers, *Wil* van Jeroen Olyslaegers en *Bad Pharma* van Ben Goldacre. Alleen *Sapiens* van Yuval Noah Harari heb ik ooit de volmaakte tien gegeven met als commentaar: 'Beter kan natuurlijk altijd, maar hoe krijg je zoveel knappe, originele ideeën in één boek? En goed geschreven!' Je hoeft mij dus echt niet te vragen aan wie ik de prijs uitreik van 'slimste non-fictieboek aller tijden'.

Later zocht ik auteurs die met evenveel passie, enthousiasme en deskundigheid als Renate Dorrestein schreven over het betere non-fictieboek. Ik vond vooral veredelde handleidingen voor het schrijven van de verzorgde verhandeling. Een non-fictieboek over het schrijven van non-fictie dat ook wat leesplezier kan bezorgen? Dat vond ik nergens. En toen besloot ik toe te passen wat ik je in dit boek zal aanraden: schrijf het boek dat je zelf wilt lezen.

Pas toen heb ik meer dan ooit beseft wat elke ervaren schrijver weet: schrijven is schrappen en ... eindeloos opnieuw beginnen. Nee, niet eindeloos. Je moet voor jezelf ook het einde van de rit vastleggen. Schrijven, beste lezer, is herschrijven. Hoe vaak raakt een getalenteerd hoogspringer de lat? Tijdens de competitie zo weinig mogelijk. Maar tijdens de trainingen? Enkele tientallen keren?

Met dit boek wil ik duidelijk maken waar de verschillende soorten latten liggen. Hoe neem je het beste je aanloop, hoe werkt een afsprong, welke kussens moet je gebruiken om je niet te blesseren na de sprong? Maar tegen de lat aanspringen zul je zelf moeten ervaren. Meteen nodig ik je uit het beste boek te schrijven dat in je mogelijkheden ligt. Maar leg de lat niet op recordhoogte, laat dat maar aan de hoogspringers die tijdens de trainingen de lat al enkele duizenden keren hebben neergehaald.

Voor mij lag de lat wel uitermate hoog. Als je wilt weten hoe moeilijk het is om een non-fictieboek te schrijven over ... het schrijven van non-fictie, kun je een verslagje vinden in het dankwoord. Gelukkig hoefde ik telkens opnieuw alleen toe te passen wat ik volop aan het prediken was, maar helaas is dat gemakkelijker gezegd dan gedaan. Toch kan ik je één advies al meteen meegeven. Wacht niet te lang met het verhelderen van je onderwerp. Geef zo snel en zo nauwkeurig mogelijk aan waar je boek over gaat.

DEFINIEER JE SLEUTELBEGRIPPEN ZO SNEL MOGELIJK

Slimme non-fictieboeken voeren een eeuwige strijd met domheid en saaiheid. Inzet van dat gevecht? Aan een relatief breed publiek onderbouwde kennis en inzichten meegeven die de lezer duizenden woorden lang boeien en slechts door één persoon op aarde geschreven kunnen zijn – jij.

Als een non-fictieboek het predicaat ‘slim’ wil verdienen, moet het enkele heldere keuzes weerspiegelen. Het moet leesplezier bezorgen door oordeelkundig te beslissen over opbouw, door een frisse benadering van het onderwerp en door net dat tik-keltje anders te zijn dan zijn collega – het vakboek – dat vooral uitmunt door degelijkheid, voorspelbaarheid en neutraliteit. Een slim non-fictieboek kun je herkennen aan drie belangrijke kenmerken:

1. Wat in het boek staat, is gebaseerd op valide kennis. Niet op fantasie, niet op hoop of afkeer, niet op emotionele reflexen, maar op gedegen inzichten, heldere analyses of doorleefde en waardevolle ervaringen.
2. Het boek is lezersgericht. De schrijver is ‘slim’ genoeg om zijn lezers te boeien, om ze plezier te bezorgen tijdens het lezen.
3. Het boek draagt op een discrete manier de stempel van de auteur. Alleen hij of zij kan dit boek geschreven hebben. Andere auteurs zullen op basis van hun persoonlijkheid onvermijdelijk een ander slim non-fictieboek schrijven.

DIT BOEK IS ER VOOR JOU

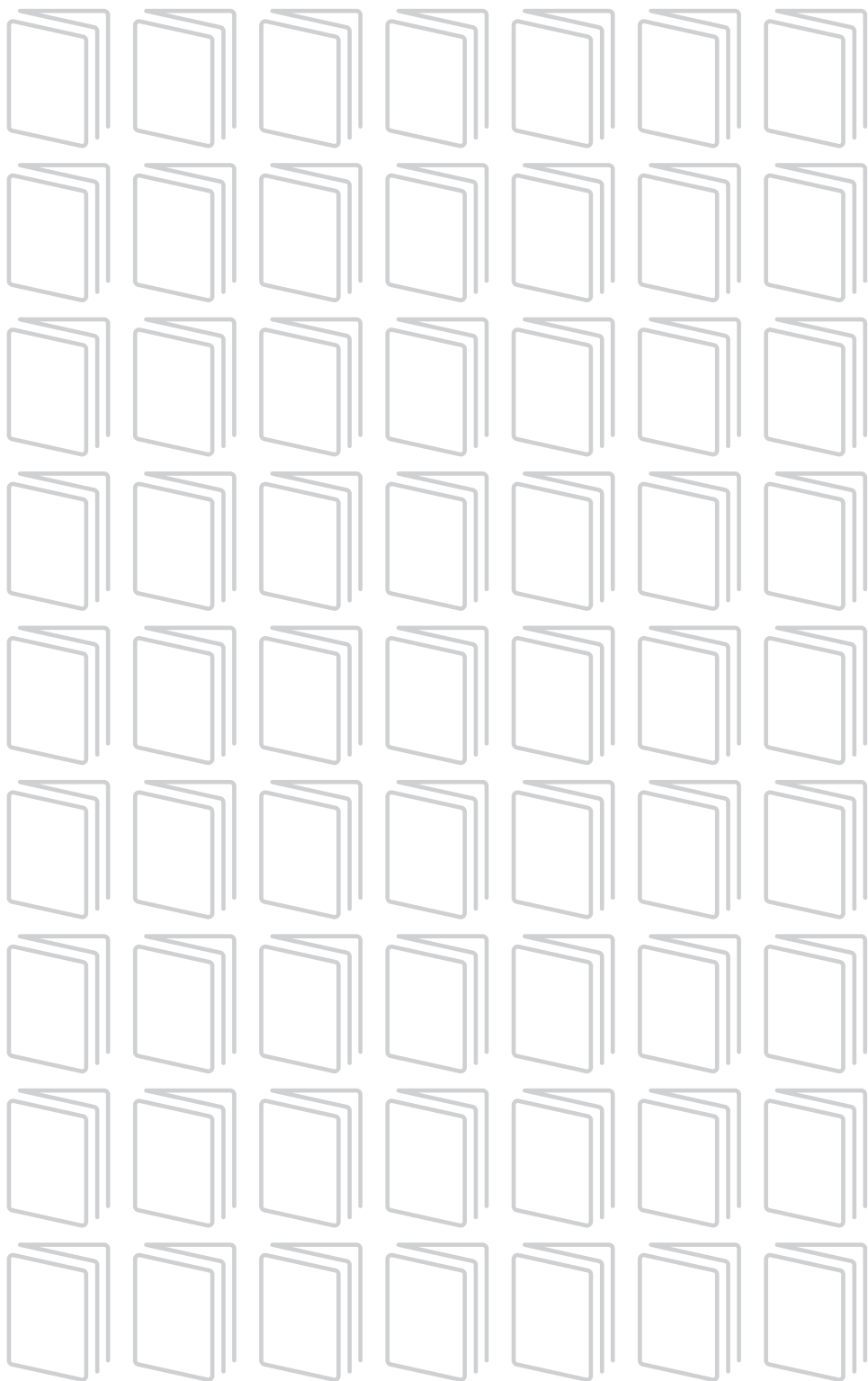
Toen ik aan de voorlaatste versie van dit boek werkte, vernam ik het overlijden van Renate Dorrestein. Het werd mij koud rond het hart. In het manuscript stond al bij het stukje over Leonard Cohen dat hij net overleden was. Hetzelfde gold helaas ook voor Umberto Eco. Mocht je in dit boek vermeld worden, heb geen vrees: het is klaar.

Graag draag ik *Slimme non-fictie schrijven* op aan jou, lezer met een schrijverswens, alsook aan Renate, Leonard en Umberto, grootmeesters in hun vak. Je bent ongetwijfeld ook een meester in jouw vak of interessegebied. Waar wacht je nog op om er een boek over te schrijven? Ik weet het. Je wilt eerst nog dit boek lezen. Vanaf nu kan dat!

2

SLIMME
NON-FICTIE
SCHRIJFT
NIET ZICHZELF

Wist je dat in 2015 een non-fictieboek het meest verkochte boek was in Nederland? *Dit kan niet waar zijn* van Joris Luyendijk. *Het meisje in de trein* van Paula Hawkins, een thriller met een onbetrouwbare verteller, volgde qua verkoop op een enorme afstand. Meteen zie je het verschil tussen fictie en non-fictie. Het boek van Luyendijk is betrouwbaar, onderbouwd en het zet de lezer niet opzettelijk op het verkeerde been. Bij non-fictie hoor je de stem van de degelijke expert, die feit van fictie onderscheidt, zin van onzin, geloof van bijgeloof. Bij dat meisje dat zo graag de trein neemt, vertelt een depressieve zuipschuit haar verhaal. Na vijftig pagina's weet je niet meer wat echt is gebeurd en wat ze zichzelf zo graag voorliegt. 'Werken met een onbetrouwbare verteller' heet dat in het schrijversjargon. Bij degelijke non-fictie mag de verteller gepassioneerd zijn, gereserveerd, bevlogen of lekker afstandelijk, maar zeker niet onbetrouwbaar.

EEN NOBELPRIJS VOOR NON-FICTIE?

Hoelang is het geleden dat een non-fictieauteur nog de Nobelprijs voor Literatuur heeft gekregen? Volgens mij waren de meest recente winnaars Bertrand Russell in 1950 en Winston Churchill in 1953! De kans is groot dat jij, lezer, toen zelfs nog niet geboren was. Hoelang is het geleden dat aan een zanger die-

zelfde prijs werd toegekend? Tot spijt van de Leonard Cohen-fans: Bob Dylan won in 2016. De man koos als pseudoniem de naam van dichter Dylan Thomas en dat legde hem geen windeieren. Vergeet immers niet: dichters, dat zijn echte schrijvers. Zij behoren tot de grote Kunstenaars (met hoofdletter K). Non-fictieauteurs lijken hoogstens ambachtslui, die vooral netjes rapporteren.

Op dit moment woedt de Harari-storm. Zijn boeken *Sapiens* en *Homo deus* worden torenhoog de hemel in geprezen. Je weet het ondertussen al, ook ik ben onvoorwaardelijk fan. Ik vrees nochtans dat de meest invloedrijke schrijver van het moment geen kans maakt op de Nobelprijs en ik hoop uit de grond van mijn hart dat ik me vergis. Vooraleer je mij een boze mail stuurt: ik weet het. In 2015 ging de prijs naar onderzoeksjournaliste Svetlana Aleksijevitsj voor haar journalistieke reportages. Haar werk wordt gerekend tot de literaire non-fictie, een genre dat non-fictie combineert met de kenmerken van een roman: je bouwt spanningsbogen op, je hebt echte personages, levensechte dialogen. *Mazzel tov* van Margot Vanderstraeten is een van de meest succesvolle recente voorbeelden. In dat boek beschrijft de auteur haar ervaringen met een orthodox-joodse Antwerpse familie. Vanaf de eerste pagina heb je de indruk dat je een roman leest.

Goede literaire non-fictieboeken zijn vaak ongemeend boeiend, de auteurs vaak fantastische woordkunstenaars, maar het woord literair straalt opnieuw de diepe bewondering uit voor het 'echte werk', de roman. We spreken hier over knappe non-fictieboeken in literaire verpakking en de bewondering lijkt soms meer te slaan op de verpakking dan op de inhoud.